

Anvisningarna och bedömningen tar sin utgångspunkt i Grunderna för läroplanen för gymnasiet (2003, s. 184). I samhällsläran förväntas det att examinanden skall känna till såväl begrepp som centrala frågor samt att han eller hon självständigt skall kunna koppla samman frågor och göra slutledningar. Observera att det bland uppgifterna finns gränsöverskridande uppgifter, sådana som överskrider gränserna för både kurser och läroämnen. I huvudsak är tre uppgifter hämtade ur de obligatoriska kurserna och två ur de fördjupade uppgifterna. En s.k. jokeruppgift är det högre krav på än på en vanlig uppgift, men enligt rådande bedömningspraxis avviker poängskalan från skalan för en vanlig uppgift först i den övre ändan av skalan (från 4 poäng).

Uppgift 1.

Här är det fråga om en s.k. grundläggande uppgift som hör till kursen i samhällskunskap. Det gäller att klargöra de olika skedena i ett statligt val, från kandidatnominering till fastställelse av valet. Väsentliga inslag i systemet är följande: rösträtten, valperioden, kandidatnomineringen och själva valet (direkt folkval i två omgångar). Svaret får mervärde genom extra upplysningar på varje punkt: begränsningar i rösträtten, partiernas och valmansföreningarnas kompetens i kandidatnomineringen, tidpunkten för val och omval m.fl. liknande omständigheter.

Uppgift 2.

Uppgiften anknyter till den del av kursen i samhällslära som handlar om politiska system. Den är delvis integrerad med historien, men mäter i första hand förmågan att analysera samhälleliga och ekonomiska faktorer med betydelse för det politiska beteendet. Svaret är inriktat på Finland, men för ett berömligt svar är det förtjänstfullt att göra en jämförelse också med utländska förhållanden och politiska system. Svaret kan behandla arbetslöshetsgraden, invandrarfrågan och flyktingpolitiken som faktorer som väcker missnöje och politiska passioner. Behandlingen av det politiska systemet är den mest krävande delen av uppgiften. Där kan examinanden ta upp bl.a. det tröga partifältet, karismatiska politikernas roll och sätt att kanalisera proteststämningar, eller lika så väl auktoritära samhällens betydelse för uppkomsten av ytterlighetsrörelser.

Uppgift 3.

Här är det fråga om en uppgift där en rad begrepp ska definieras. Exakta definitioner kan ge höga poäng, också i svar med ringa omfång. Det är således inte meningen att man ska skriva långa essäsvår. Moment a): Enligt stabilitets- och tillväxtpakten för euroområdet är det största tillåtna underskottet i den offentliga ekonomin (staten, kommunerna och socialskyddsfonderna) 3 % av bruttonationalprodukten. Den offentliga sektorn i Tyskland, Frankrike och Portugal har upprepade gånger haft ett underskott som har överskridit den tillåtna gränsen. Moment b): Den proportionella skatteprocenten är alltid densamma, oberoende av storleken på inkomsten och förmögenheten. I Finland t.ex. är kommunalskatten proportionell, dvs. skatteprocenten är densamma för alla kommuninvånare. Den statliga inkomstskatten samt gåvoskatten och arvsskatten är däremot progressiva, vilket innebär att skatteprocenten stiger med ökande inkomster eller ökad förmögenhet. Moment c): På senare år har de inkomstpolitiska förhandlingarna förts enligt trepartsprincipen. Avtalsparter är arbetsgivar- och arbetstagarorganisationerna samt regeringen. Regeringen förbinder sig i dessa avtal att komplettera inkomstuppgörelsen med åtgärder av skatte- och socialpolitisk art.

Uppgift 4.

Här är det fråga om en uppgift med anknytning till kursen i ekonomi, en uppgift där det gäller att kunna tillämpa kunskaper i praktiken. För ett tillfredsställande svar krävs att examinandena ska ha kunskaper om produktionskostnader: kostnader för odling av tomater under olika förhållanden (värme, ljus, arbetskostnader) samt transportkostnader. Ett berömligt svar ska också ta upp frågan om handelsbegränsningar gentemot handelsfrihet, närmast i fråga om de utländska tomatsorterna. Frågor om kvaliteten på olika tomatsorter (t.ex. ekotomat gentemot spansk tomat). Produktionsmängdens inverkan på priset. Handelskedjor och eventuella extrapris i minuthandeln. Särskilt förtjänstfullt är det att behandla tidpunkten för försäljningen av produkterna.

Uppgift 5.

Här är det fråga om en s.k. essäuppgift som anknyter till kursen i lagkunskap. Här gäller det att behandla förhållandet till rättvisa ur en mer principiell synvinkel. Utgångspunkten är att ett brott är en handling som i lag har belagts med straff. Examinanden kan ge exempel på kännetecknen på olika slag av brott. Medhjälp och anstiftan som brott. Nödvärn och faktorer med betydelse för otillräknelighet (t.ex. ålder och förstånd). Preskribering och åklagarens prövningsrätt. Det är särskilt förtjänstfullt att analytiskt kunna behandla varför-frågan, dvs. rättvisepinciperna och vad lagstiftning egentligen syftar till.

Uppgift 6.

Här är det fråga om en s.k. rättsfallsuppgift som hör till kursen i lagkunskap. Som säkerheter gäller antingen pant eller borgen. I ett grundläggande svar ska också allmänna panter tas upp (bostadsaktier, värdepapper). För ett berömligt svar fordras en mer detaljerad behandling av säkerheter för lån (t.ex. borgen och riskerna med den, olika panters gångbarhet och ansökan om inteckning). Partiell statsgaranti för ungas bostadslån.

Uppgift 7.

Här är det fråga om en uppgift som anknyter till den nya kursen Europeiskhet och Europeiska unionen. Det kan just nu kännas som en svår uppgift, men våren 2006 har det redan undervisats i ämnet i skolorna och det finns läromedel från olika förlag att tillgå. Poängsättningen av de enskilda momenten ger en antydning om svårighetsgraden. Det handlar här också om en uppgift som är integrerad med historien. I a) gäller det att jämföra två dokument med varandra: ett där Santer ger uttryck åt en positiv syn på en europeisk identitet, ett där Vanhanen är mer tveksam till existensen av en sådan identitet och knappast ens ser den som önskvärd (motsatsen till en finländsk identitet?). I b) förväntas examinanden kunna analysera de för nationalitetstanken typiska symboler och andra medel (t.ex. flagga, årsdag, hymn, pass, körkort och euro) som Europeiska unionen har gjort bruk av för att skapa och befästa en gemensam europeisk identitet. Viktigt med hänsyn till varför-frågan är strävan att legitimera unionen och att föra EU närmare medborgarna. I ett berömligt svar kan examinanden också kritiskt diskutera möjligheten av en gemensam europeisk identitet.

Uppgift 8.

Här är det också fråga om en uppgift som anknyter till kursen Europeiskhet och Europeiska unionen. I Maastrichtfördraget tilldelas personer som redan är medborgare i något medlemsland europeiskt medborgarskap (s.k. dubbelt medborgarskap). Europeiska medborgare har rätt att röra sig fritt och söka arbete i andra EU-länder. De har också rösträtt vid val till Europaparlamentet samt vid kommunala val i det medlemsland där de är bosatta (men inte i parlamentsval i medlemsländerna). De har också rätt till skydd vid andra EU-länders konsulat i länder där deras eget land saknar representation. Dessutom har de rätt att vända sig till EU-ombudsmannen. Ett berömligt svar kan dessutom diskutera bl.a. den begränsande karaktären i ett unionsmedborgarskap: I Europa lever ett stort antal människor som saknar medborgerliga rättigheter.

Uppgift +9.

Här är det fråga om en uppgift som mäter färdigheten att läsa tabeller. Poängsättningen av enskilda moment ger en antydning om deras svårighetsgrad. Det väsentliga i a) är att observera skillnader i utbildning mellan de mest utvecklade länderna och andra länder: i länder där bl.a. den teknologiska utvecklingen är på toppnivå finns det också relativt sett fler människor med längre utbildning. I b) gäller det att observera att Finland har en förhållandevis hög utbildningsnivå, inte minst med hänsyn till landets storlek. Det gäller också att observera att länderna i statistiken har rangordnats efter utbildning på grundstadienivå. I Finland har för sin del en anmärkningsvärt hög andel av befolkningen en högre utbildning, fastän samtidigt andelen personer med bara grundutbildning är rätt hög, speciellt hos den äldre befolkningen. I c) ska också andra länder än Finland ägnas uppmärksamhet, såsom den relativt låga utbildningsnivån i Spanien och Portugal och dess förhållande till graden av utveckling i dessa länder eller yrkesutbildningens betydelse för sysselsättning och produktionsstruktur.

Uppgift +10.

Moment a) gäller färdigheten att utläsa väsentliga omständigheter ur statistik (områden med hög arbetslöshet i norra och östra Finland gentemot områden med lägre arbetslöshet i södra och västra Finland). En "finjustering" i skillnaderna i statistiken landskapsvis ger mervärde, så länge det inte är fråga om att enbart föra över givna siffror på svarspapperet. Moment b) förutsätter kännedom om näringsstrukturen i Finland, var olika aktörer inom näringslivet finns placerade och orsaker till placeringen (grundproduktion, förädling, tjänster, logistik, universitet). Värdet på svaret förhöjs om det tar upp aktörernas inbördes beroende av varandra inom det ekonomiska livet och hur detta beroende inverkar på sysselsättningen (den s.k. snöbollseffekten). Ett svar på c) ska ta upp de samhällspolitiska möjligheterna: t.ex. regionpolitiska förutsättningar, förbättrad infrastruktur, stödpolitiken och dess möjligheter, utbildning, förutsättningar för företagsamhet, beskattning. För ett berömligt svar fordras att såväl idéer som motargument förs fram (t.ex. jämställdhetsaspekter, förutsättningarna för fri konkurrens, miljöfrågor). Det är förtjänstfullt att kunna utnyttja fakta ur statistiken även i andra svar än i svaret på a-frågan.